

Utlåtande över betänkandet Kultursamhället - en utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58)

Regeringen beslutade den 7 juli 2022 att tillsätta en särskild utredare med uppdrag att genomföra en översyn av kultursamverkansmodellen för kultur i hela landet. Mats Svegfors förordnades som särskild utredare. Den 20 april 2023 beslutade regeringen om tilläggsdirektiv till utredningen om minskad administrativ resursåtgång. Utredningen har antagit namnet Kultursamverkansutredningen 2022/23 (Ku 2022:04).

Det finns ett väl utvecklat samarbete på kulturområdet mellan de 11 kommunerna i nordvästra Skåne; Båstad, Örkelljunga, Perstorp, Klippan, Åstorp, Bjuv, Ängelholm, Helsingborg, Höganäs, Svalöv, Landskrona. Ett formaliserat politiskt samarbete i en geografi som befolkningsmässigt motsvarar en svensk medelstor region som har ett omfattande kulturliv med stora regionalt och nationellt betydelsebärande kulturinstitutioner. Institutioner med betydande inverkan på arbetsmarknad och kompetensförsörjning för sektorn och stärker det kulturella ekosystemet. Kommunerna har redan idag ett gott samarbete inom flera kulturområden som berörs av kultursamverkansmodellen, och vi har i detta utlåtande utgått ifrån våra gemensamma synpunkter.

Synpunkter på utredningens förslag

Kultursamverkansmodellen har varit föremål för mycken diskussion och blivit genomlyst vid ett flertal tillfällen, bland annat av riksrevision och riksdagens kulturutskott. Det är därför välkommet med denna omfattande utredning och nya förslag till hur kulturområdet kan organiseras och hur samspelet mellan olika parter på nationell, regional och kommunal nivå kan fungera och samverka. Samspelet mellan stat, regioner och kommuner är i behov av en förändring, där man hittar strategiska samverkansformer mellan kommun, stat och region.

Betänkandet spänner över flera sakpolitiska områden, allt för att på så sätt visa hur sammanvävd och komplicerad den kulturpolitiska uppgiften är och vilket komplext område det kulturpolitiska fältet är. Det är ett välkommet angreppssätt, men omfattandet av komplexiteten gör också utredningen är svårångad och det är ibland svårt att förstå vilka konsekvenser vissa förslag kan få på en praktisk nivå. I nästa skede av processen blir det centralt för utgången att kulturministern landar några avgörande vägval och gör tydliga prioriteringar ur den bukett av ideer och uppslag som betänkandet presenterar. Det är ju först då som konsekvenser kan spåras på riktigt och i något fall kanske pareras, om så skulle vara önskvärt. Kulturens nära sammankoppling med andra politikområden belyses på ett förtjänstfullt sätt, och det blir tydligt att inom ramen för den statliga uppgiften behöver regeringen också utveckla sin kravställning på andra statliga myndigheter, med utgångspunkt från utredningens förhoppningar. Utredningens förslag och skisser berör tydligast, förutom gängse kulturmyndigheter, Boverket, Statens konstråd och Skolmyndigheterna.

Förenklad fördelning av statsbidraget

Utredningen föreslår att de tidigare Regionala kulturplanerna får minskad betydelse och att det i stället är samverkansplaner som ska efterfrågas. Vi delar uppfattningen att staten ska efterfråga mer konkreta planer och dokument som innefattar faktisk verksamhet som en region och aktuella kommunerna driver och eventuellt erhåller statsbidrag för. Det är emellertid viktigt att även dessa regionala samverkansplaner tydligt knyter an till de nationella kulturpolitiska målen. De regionala kulturplanerna har varit viktiga för många aktörer att förhålla sig till på ett lokalt plan, för att kunna dra en tydlig linje från det lokala, via det regionala till det nationella, och därmed säkerställa att den nationella kulturpolitiken också beaktas på en lokal nivå. Det är viktigt att de nationella kulturpolitiska målen inte beaktas i lägre grad på grund av de mer konkreta planerna.

Vi ser stora risker att fullt ut luta sig mot så kallade historiska nyckeltal så som utredningen är inne på. De nyckeltal vi lever med i nuläget innebär i praktiken att stat och region inte förmått genomföra några omfördelningar oavsett exempelvis nya länsindelningar eller demografiförändringar. Det är värdefullt att skapa stabilitet och långsiktighet för viktiga kulturinstitutioner, samtidigt som ett system som fastslår vissa nivåer till vissa kulturinstitutioner riskerar att cementera strukturer och hindra att verksamheter minskar eller utökas i omfattning eller att nya, långsiktigt viktiga verksamheter etableras. Att inte uppdatera eller bygga en modell som tydligare är kopplad till någon typ av index, eller regionala utvecklingsprocesser i övrigt, skulle vara en tydlig signal från staten om att man abdikerar från det gemensamma ansvaret för utvecklingen av vår kulturpolitik. Nyligen genomfördes en genomlysning av bidragen till danska museer som föreslår att museer får en grundnivå och därutöver sker fördelning utifrån tre viktiga områden (samlingsutveckling, kunskapsutveckling/forskning och förmedling). Det skulle vara tydligare även för svenska kulturinstitutioner (inte bara museer) om det fanns tydligare områden som man bedöms på, eller andra samhällsstrukturer som beaktas för tilldelningen, och utifrån det

tilldelas finansiering, eftersom det i nuläget är tämligen oklart varför vissa kulturinstitutioner får medel på en viss nivå och andra inte. Detta är också något som påpekas i utredningen, att det nuvarande systemet inte är transparent nog gällande varför vissa verksamheter får ett visst stöd eller permanent finansiering.

Utredningen pekar på möjligheterna att införa ett nytt samlat kommunbidrag kring bibliotek/litteratur, skapande skola och kulturskolor i form av "kulturpåse". Det är en välkommen utveckling som innebär mindre administration och som ger utrymme för lokala prioriteringar, vilket ligger helt i linje med en generell önskan och efterfrågat förenklingsarbete för kommunerna. Samtidigt som det är viktigt med en tydlighet kring kriterierna utifrån vilka dessa "kulturpåsar" fördelas, exempelvis fördelning utifrån antal barn- och unga i kommunen.

Ökat vertikalt samspel stat, kommun och region - Regionala noder

Utredningen lyfter ett antal goda exempel på möjliga reforminsatser i sin utredning. Med stöd av ny lagstiftning bör den nuvarande regionala kultursamverkansuppgiften reformeras för att i möjligaste mån undvika suboptimering för att i stället ge utrymme för gemensam utvecklingskapacitet. Vi ser därför positivt på införandet av ett samverkansstöd för att möjliggöra gemensamma utvecklingsinsatser, i synnerhet över kommungränserna, men även över regionala gränser. Utredningen nämner bland annat Regionsamverkan Sydsverige, som ett exempel på möjligheter till samverkan över regiongränserna. Med en förändrad lagstiftning skulle ett system som stödjer den formen av samarbete över län/regioner kunna realiseras, liksom på den kommunala nivån. En tätare samverkan mellan kommuner skulle vara önskvärt för att långsiktigt lyckas med ett utvecklingsuppdrag med sikte på att öka utbud och mångfald till invånarna i ett område som inte reduceras av kommungränser. Här kommer det föreslagna samverkansstödet väl till pass.

Förslaget att även vissa kommuner ska kunna fördela statsbidrag är svårt att bedöma. Det är i viss utsträckning sammankopplat med förslaget om att göra en fördelning av en stor del av kulturanslaget genom nyckeltal. Det finns en risk att det blir stora skillnader mellan de kommuner som själva fördelar statsbidrag och dem som inte gör det, det ger också mindre flexibilitet inom en region, för även om trenden är att samma organisationer över tid får liknande summor kan små justeringar för mindre aktörer vara av stor vikt. Detta är ett möjligt scenario som nog behöver följas av samverkansparterna och i förekommande fall pareras.

Vi delar utredarens uppfattning att det nuvarande systemet med uppföljning inte ger den kvalitativa uppföljning som skulle vara önskvärd. Det är önskvärt att minska den administrativa bördan, men eftersom de flesta organisationer behöver redovisa sin verksamhet varje år ändå,

skulle det effektivaste vara att samordna redovisningar till region, Kulturrådet och Myndigheten för Kulturanalys på ett bra sätt. De kvantitativa analyser och rapporter som kommer, från exempelvis Myndigheten för kulturanalys, är också till nytta för kultursektorn, varför det finns ett värde i att fortsätta med den typen av redovisning, som överstiger det arbete det är med att redovisa.

Konstnärlig frihet

Vi är glada över utredningen lyfter frågan kring konstnärlig frihet och principen kring armslängds avstånd. Behovet av att understryka problematiken är stort, inte minst relaterat till en allt mer komplicerad samhällslig situation, allmänt sett. Utredningens förslag om att rama in och understryka angelägenheten i frågan med hjälp av en lagstiftning är en viktig och tydlig signal. Markeringen från den lagstiftande församlingen och samhällets sida om hur centralt den konstnärligare friheten är i ett samhälle som vårt, grundat på demokrati och yttrandefrihet går inte nog att understryka.

Att öppna för nya konst- och kulturområden

Vi ser med tacksamhet att utredningen vill öppna upp för nya konst- och kulturområden inom Kultursamverkansmodellen, eftersom det redan nu tillkommer nya områden som kan vara relevanta. Vi ser dock en risk med att om inte en kommande reform tillförs nya resurser, eller på annat sätt får del av positiv omprioritering i statsanslagen, kommer inte den dynamik som utredningen föreslår att uppstå. Att tillföra nya uppgifter utan förflyttning av medel hjälper inte situationen. Gestaltad livsmiljö (arkitektur, form och design) som lyfts som ett särskilt område, och som med fördel bör gå in i modellen, behöver åtföljas av nya eller omfördelade resurser. Men, också krav på ökad samverkansskyldighet hos statliga myndigheter som i detta fall Boverket, Statens konstråd och Riksantikvarieämbetet. I många fall ställs krav på kulturaktörerna att samverka med andra områden, medan dessa områden inte får samma uppdrag att samverka med kulturen, vilket skapar obalans i samarbetena. Det gäller gestaltad livsmiljö, men också samverka med utbildningssektorn, till exempel genom skapande skola. Det kan bli än mer aktuellt att exempelvis Skolverket får i uppdrag att samverka om medlen till skapande skola fördelas på annat sätt. Vänliga hälsningar,

Christian Orsing //
Ordförande /
Familjen Helsingborg

;;:IL
Christian Dahlmann
Sekretariatschef
Familjen Helsingborg